

Зборник радова са V научног скупа младих филолога Србије
одржаног 30. марта 2013. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

**САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА
ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ**
Година V / књ. 1

Крагујевац, 2014.

Жељко Степановић¹
Београд

ГЛАГОЛИ ОД ОСНОВА **BĀR-* (**BER-*) И **BĪR-* У СРПСКИМ И СЛОВЕНАЧКИМ ДИЈАЛЕКТИМА²

У раду су анализирани глаголи од основа **bār-* (**ber-*) и **bir-* у српским и словеначким дијалектима. Ексерцирани су релевантни дијалекатски речници и збирке речи српског и словеначког језика. Циљ рада је да се покаже семантички потенцијал изабране лексике. Резултати су показали да се, осим значења „читати“, карактеристичног за словеначки језик, основна значења јављају и у српским и у словеначким дијалектима.

Кључне речи: српски дијалекти, словеначки дијалекти, семантика, глаголи, основе **bār-* (**ber-*) и **bir-*

1. Предмет нашег истраживања јесу глаголи изведени из прасловенских основа **bār-* (**ber-*) и **bir-* у српским и словеначким дијалектима.³ То су основни глагол **bārati* и његов итеративни пар **birati*, односно њихови префигирани деривати. Основа **ber-* је презентска основа глагола чија је инфинитивна основа **bār-*. И српски и словеначки дијалекатски примери (срп. ■, слн. ●) биће подведени под прасловенски облик, иза којег ће бити забележени облици у стандардном језику уколико постоје (срп. □, слн. ○), односно уколико су забележени у РСМ (Речник српскохрватскога књижевног језика) и ССКЈ (Slovar slovenskega knjižnega jezika). Најпре ће бити наведене континуанте основе **bār-*, а затим основе **bir-*. Циљ овог истраживања јесте утврђивање семантичког потенцијала изабране лексике, као и подударности и разлика у српском и словеначком материјалу. Биће коришћен компаративни метод у анализи. Ексерцирани су релевантни дијалекатски речници и збирке речи српског и словеначког језика.

2.1. **bārati* (□ бр̑ати (ce); ○ брати)

■ „одвајати, откидати (од стабљика, струка плодове, цвеће, биљке)“: Има то брати и по три дана, ако је виноград пдвехи Врдник (РСГВ 2000–2010); „купити, скупљати, прибирати“: Треба да бѐре сѐно Мрче (Радић 1990); „узимати, примати, добијати, доносити“: Радијо у-пошти, маџи-ми бра́ла пѐмзију ист. Босна (Реметић); „прикупљати скидајући“: Берѐш л'и смѐк? Гораждевац (Букумирић 1992); „садржавати, држати (у себи)“: Овија мој ако́в бѐре осамдесѐ кила... Црна Трава (Стојановић 2010); „гнојити, оти-

1 zhelhko@gmail.com

2 Овај чланак је настао као резултат рада на пројекту бр. 178007 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“, који у целини финансира Министарство просвете и науке Републике Србије и као резултат рада на билатералном пројекту са Републиком Словенијом (2012–2013) „Дијалекатска лексика српског и словеначког језика – компаративни аспект“ / „Narečna leksika srbskega in slovenskega jezika – komparativni aspekt“.

3 Словеначки језик, према класификацији Франа Рамовша, састоји се из више од 40 дијалеката груписаних у седам дијалекатских група: корушка, приморска, ровтарска, горењска, долењска са белокрањским дијалектима, штајерска и панонска (Логар 1996: 3).

цати (о рани, чиру)⁴: „Кад се живац закѹчи, он после берѣ Косово (Елезовић 1932–1935); „бринути, секирати се, страховати“: Бѣрем стрѣ о[д]-цѣрос што дооди Црна Трава (Стојановић 2010); „трпети, толерисати, обуздавати бес“: Ту берѣм докле ми не одвије, ал кѣд ми одвије, љу му се развршим за свѣ Јабланица (Жугић 2005); „сећи (дрва за огрев)“: Нѣма ги до̄м, отишли су у Лѣпкин за̄бел дрва да берѣв Јабланица (Жугић 2005)

● „распознавати знаке за гласове и повезати их у речи; схватати садржину текста“⁴: А žə z'naž b'ra:t? — А 'mā:š 'kɛ: 'fa:jnɛga za b'ra:t? Задречка долина (Вајс 1998); „кидањем одстрањивати плодове с дрвета, биљке“: gnēs bēremo Церквењак (Палуц 2010); „скупљати“: Во̄čēle bē:teј Корушка (Карничар 1986); „узимати“: v'ra:stvo baře Горњи Сеник (Бајзек–Лукач 2009)

***dobvрати** (□ *gòbraии*; ○ *dobrāti*)

■ „свршити брање“: Чѣкај да доберѣм попрѣку, па љу појдем с тѣбе Каменица код Ниша (Јовановић 2004)

● –⁵

***žvzbvрати** (□ *izbraии*, *izàbraии*; ○ *izbrāti*)

■ „дати коме или чему првенство, одабрати према каквој особи-ни“: За̄ш ми ти бѣраш, сѣм љу си изберѣм Лесковац (Митровић 1984)

● „дати коме или чему првенство, одабрати према каквој особи-ни; одабрати по срцу, из љубави“: al je hénə srcé drújā zbrávə Корушка (ТСВК 1982–)

***nabvрати** (□ *nàbraии* (ce); ○ *nabrāti* (se))

■ „накупити (у довољној мери)“: Набрѣо сам коврѣч пѹну тепсију Косово (Елезовић 1932–1935); „гнојем се испунити, загнојити“: Кат с убѣдеш па остѣне трѣн, онѣ пѣсе набѣре сев. Метохија (Букумирић 2012); „направити боре, наборати“: Онѹ гѹму набѣри, набѣри па прѣтни онѣ опѹте сев. Метохија (Букумирић 2012); „насећи, настругати (дрва)“: Отишли у шумѣк у Овсиште да набѣру дрва за зимѹ Црна Трава (Стојановић 2010); „скупити се (о платну)“: Од пра̄ѣ ми се набрѣше панталѣне, па сѣг не мѣг да и[х] обучѣм Каменица код Ниша (Јовановић 2007); „накупити се једа, горчине“: Кѣд ми се набѣре, ја изудѣрам прѣвѣга на кугѣ налетѣм Тимок (Динић 2008)

● „набрати; накупити (у довољној мери)“: nabrau si je rúno košáro djáboк Порабје (Мукич 2005); „прехладити се“: a sə ŷa jə naβ'ra:ɥ m'ra:za Затолмин (Чујец Стрес 2010); „напити се“: naβ'ra:ɥ sə jə 'bi:na Затолмин (Чујец Стрес 2010); „разболети се“: sə jə naβ'ra:ɥ ba'li:zni Затолмин (Чујец Стрес 2010); „направити боре, наборати“ Крижевци при Љутомери (Антич 2009)

***obbvрати** (□ *òbraии*; ○ *obrāti*)

■ „обавити бербу“: Јестѣ ли òbrālī онѣ мало грѣжђа (Ђупићи 1997); „победити у игри кликерима или орасима и побеђенима узети кликере или орахе и сл.“: Днѣс сам обрѣл Мишка Богданца на клићери Тимок (Динић 2008); „уништити“: Мрѣзови обрѣше ошѣв још пролѣтоске Црна Трава (Стојановић 2010); „скинути скоруп са карлица или љувеча“: Да обѣрем љувѣце Косово (Елезовић 1932–1935); „потерати, присилити“: Обѣри òвце с пол'а кат чѹву дѣца сев. Метохија (Букумирић 2012); „натерати, нагонити, спасти (кога)“: Обрѣше ме те ја по̄пј јѣдну Копаоник (Радић 2010)

4 Слн. *brati* „читати“ је калк с лат. *legere*, односно нем. *lesen* (Безлај 1977, 1: 39, s.v. *brati*; Сној 1997: 44, s.v. *brati*).

5 Уп. импф. облик *dobierat* „raccogliere“ Фурланија, Италија (Шпехоња 20126)

● „оглодати, гризењем, резањем одстранити месо с кости“: *mə'su:ə jə ab'ra:ɥ ɖa ka'sti* Затолмин (Чујец Стрес 2010); „обићи, посетити“: *uʃɛ χiʃɛ jɛ ɖbraɥ* Чрни Врх (Томинец 1964); „обрати (грожђе)“: *včɛra smo 'o:brali* Церквењак (Рајх 2010)

**orzbrati* (□ *ràzbrašii* (ce), *razàbrašii* (ce); ○ *razbráti*)

■ „доћи до извесности о чему, схватити, разумети; сазнати“: Ја мйслим трийста гòдйна, тàко ништо, нисам рàзaбро, тàко мислим Кикинда (РСГВ 2000–2010); „размрсити нити у ткању“: Замрсиле ми се ните, трéбе ги разбèрем Црна Трава (Стојановић 2010); „доћи себи, освестити се“: Сàмо се прèд смрт мàло рàзaбрàла Ускоци (Станић 1990–1991); „уразумити се“: Ти ће се разбереш, ја кь[д] доваћим тојàгу! Јабланица (Жугић 2005); „почети брати, развреднити се у брању“: Разбрàли се, па свè сливе обрàше за два-дња Црна Трава (Стојановић 2010); „распитати се, обавестити се“: Мòра се разбèремо из каквù е она вaмилију Тимок (Динић 2008); „споразумети се“: Разбрàсте ли се више, ел ће јòш да се цапате? Црна Трава (Стојановић 2010)

● –

**otzbrati* (□ *òzbrašii*, *oğàbrašii*; ○ *odbráti*)

■ „издвојити бирајући између више јединки, случајева, определити се за једну или неколике од више могућности, изабрати“: Òдем и одабèрем, а тò није бйò пèршун већ паштрнàк Лаћарак (РСГВ 2000–2010); „разумети, схватити“: Не мòж он тòј да одбèре, мòж му казùјеш до јутре Тимок (Динић 2008); „уразумити се“: Одбèри се да ти се свет не смèје Врање (Златановић 1998); „одстранити лоше зрневље, труње од доброг зрневља“: Прè нек што се мèте да кùва, пàсуљ се мòра одабрати Каћ (РСГВ 2000–2010)

● „у већој количини по одређеним критеријумима издвојити обично за одређену намену; издвојити појединачне делове из целине“: *sa adʃ'ra:l aʃ'račə 'əp sa 'jəχ adri'la:l* Затолмин (Чујец Стрес 2010)

**perbrati* (□ *prèbrašii*; ○ *prebráti*)

■ „очистити од примеса, отребити“: Преберèм онòј што јòште мòже да се употрèби, а остàло исфр̀лам Лесковац (Митровић 1984); „претражити, претрести“: Свù сам кùћу прèбрàла и нйгђе не мòгу нàћ онù опанчарйцу Загарач (Ђупићи 1997); „начинити наборе (о тканини)“: Пребèрем, па прошијем, пребèрем, па прошијем Тимок (Динић 2008); „излучити овце једног стада из другог стада“ Ускоци (Станић 1990–1991)

● „очистити од примеса, отребити; изабрати“: *Graj trbei prebrati* Белтинци (Новак ²1996); „читањем доћи до краја текста“: *prɛbrət pism* Чрни Врх (Томинец 1964)

**robbrati* (□ *pòbrašii* (ce); ○ *pobráti* (se))

■ „берући поскидати, обрати“: Кукùрузи се бèреду ù јесен, па ако ће се окйшати, òнда жùриду да штò прè пòберу... Кула (РСГВ 2000–2010); „скупити што расуто, покупити“: Сад девка побере новци, али руку завијену у мараму, и метне у пазуку новци Крашово, Румунија (РСГВ 2000–2010); „појести остатке хране“: Човèку, пушти онй прво што ће йдев у нйве да 'едèв, па ја и ти ће поберèмо по нй што остàне Јабланица (Жугић 2005); „омађијати, учинити учин, чин“ Тимок (Станојевић 1927: 187)

● „берући поскидати, обрати“: *pejt' χrùʃke pabrət* Чрни Врх (Томинец 1964); „покупити“: *Na poštiji je pàubro kaménje* Порабје, Мађарска (Мукич 2005);

„устати, подићи се“: s čišne je rādu, pa se je χītar pabrāu Чрни Врх (Томинец 1964); „отићи, склонити се; изгубити се“ Фурланија, Италија (Дел Медико 2006)

***podǎbrati** (□ *pòǎbrāti* (ce), *pogǎbrāti*; ○ *podbrāti*)

■ „потерати“: Подбрали стоку собајле у шибу Каменица код Ниша (Јовановић 2004); „подићи, повући виме“: Крава подбере виме и не дава млеко Тимок (Динић 2008); „заврнути, посувратити“: Подбери теј ногавице, вучев ти се по прашину Лесковац Митровић (1984); „спосасти, закупити“: Подбере ме мојана жена да ју вођим на море, ел никако Тимок (Динић 2008); „ухватити се с лошим друштвом, кренути заједно чинити нешто (зло)“: Подбере се с онуј мангупарију, па слабо мисли на дом Тимок (Динић 2008); „почети се пети уз брдо, стрмину“: Ене га, подбра се уз брег Врање (Злагановић 1988); „одоздо побрати; обрати само делимице“ Тимок (Динић 2008); „покупити“ Лесковац (Митровић 1984); „сакупити се“ Црна Трава (Стојановић 2010); „наборати се (о тканини)“ Црна Трава (Стојановић)

● –

***pribrati** (□ *pribrāti* (ce); ○ *pibrāti* (se))

■ „свршити брање, прикупити летину“: Прибери ту још мало борвниџа Ускоци (Станић 1990–1991) „прихватити некога као свога, примити некога к себи“: Најприје га нијесу мдого вољели, а се су га прибрали Васојевићи (СТИЈОВИЋ 1990); „покупити посуђе и остало са стола, после обеда“: Ти узни да слушаш нешто друго а ја чу да прибѣрем Тимок (Динић 2008); Ја ги моји не моќ приберем да ручав, једѣв једн по једн, за домаћицу тој тешко Јабланица (Жугић 2005); „појурити некога“: Прибраја дете, оно плаче и трчи накуде деду, тој ми татко, татци га изели! Јабланица (Жугић 2005); „доћи кући; вратити се кући“: Не це тија прибѣре, ци лута по свет Тимок (Динић 2008); „доћи к себи, средити мисли и осећања, снаћи се, уразумити се“: Прибери се, не прави више џумбуџ! Каменица код Ниша (Јовановић 2004)

● „rassogliere“ (Шпехоња 20126)

***probrati** (□ *pòbrāti*; ○ –)

■ „изабрати, одвојити по каквој ознаци, обележју“: Пробѣри најљешѣа грџѣа што ћу да нѣсим у Град на пљацу Загарач (Ђупићи 1997); „на брзину обрати“: Идемо да проберемо лѣзе, да ги скорци не покљѣцају Каменица код Ниша (Јовановић 2004)

● –

***sǎbrati** (□ *sǎbrāti* (ce), *zbrāti* (ce); ○ *zbrāti* (se))

■ „скупити на једно место ствари, предмете“: Лук сабѣри и скѣвѣј у тој води Лика (Ајџановић 2002); „доћи себи, уразумити се“: Ка те бидну питѣли, лијепо се сабѣри, немѣ да те ништа збуѣјује, но рѣчи свѣ што знаш Загарач (Ђупићи 1997); „скупити на једном месту многе позивајући их на састанак, сазвати“: Предлажем на велигден па овдѣка да се саберемо Лесковац (Митровић 1984)

■ „сабрати, скупити“: Збѣри свѣ што си пострвил Каменица код Ниша (Јовановић 2004); „скупити (се), окупити (се)“: Зберемо се сви кућовни у недељу такој, да ручамо заједно Јабланица (Жугић 2005); „набрати (се), наборати (се)“: Платно прво опери, па тад ши, да ти се после не збѣре Црна Река (Марковић 1986); „збројити, сабрати“: Збѣри два и два, да видимо колко че да искочи Тимок (Динић 2008); „скупити се, смањити се“: Купи си поголеми кошуљу, ел она кд се опере има се збѣре Тимок (Динић 2008); „створити се,

ухватити се на млеку (о кајмаку)“: Каже се: збрао се нарѡд, а и за кајмак се каже тако Криви Вир (Ракић-Милојковић 1993)

● „скупити (се), окупити (се)“: *zbráti* pouno judi Фурланија, Италија (Дел Медико 2006); „*affastellare; assortire; eleggere; assestare; piegare*“ Фурланија, Италија (Шпехоња 2012а)

**ubvbrati* (□ *убраџи*; ○ *ubrátì*)

■ „брањем, тргањем откинути, узабрати, дохватити“: Убери ми коју шљиву, и то савку Поткозарје (Далмација 2004); „почети терати, принуђивати, убеђивати (кога у што)“: Убраше ме да се женим и ја се ожени Каменица код Ниша (Јовановић 2004); „чути, сазнати, разумети“: Ја ћу да убѣрем то Мрче (Радић 1990)

● „брзо отићи, отрчати“: је је *ubràc̣ kuçarwãñ* Чрни Врх (Томинец 1964); „*raccogliere*“ (Шпехоња 2012б)

**vyvbrati*⁶ (□ –; ○ –)

■ –

● „to choose“ Резија, Италија (Стенвејк 1992)

**vzvbrati* (□ *узбраџи*, *узбраџи*; ○ –)

■ „убрати, откинути, потргати“: Џзбрала сам јој зумбула из моје башћице Ченеј, Румунији (РСГВ 2000–2010); „трпети последице сопственог избора“: Нови Сад (РСГВ 2000–2010)

● –

**zabvbrati* (□ –; ○ *zabrátì se*)

■ „потерати, појурити“: Забере ли ме на работу, ја се правим глув Пирот (Живковић 1987); „(почети) падати (град, киша)“: Снег забере од октонбар па до Ђурђовдан Тимок (Динић 2008); „загнојити“: Кад рана забере, на њу се тура живовлак Пирот (Живковић 1987); „почети грдити кога“: Забере га од сабајле Тимок (Динић 2008); „подврнути, посувратити (се)“: Забери рукави кд работиш с-катран, да се не замажеш Црна Трава (Стојановић 2010); „изабрати“: Ове друге пчѣле потуку маџице, само једна њима остане коју оне заберу Меленци (РСГВ 2000–2010); „кренути некуда; кренути у неком правцу не базирући се преко чега се иде“: Забере се, па од сало до сало Тимок (Динић 2008); „стати бацати нешто на кога“: Забере га с камење, па га јури до његов дом Тимок (Динић 2008); „удружити се с неким у лошој намери“: Забере се с друство, па у крацу Тимок (Динић 2008); „доћи први на неки скуп“: Илинка и њојна ћерка сваки закон заберу Црна Река (Марковић 1986)

● „украсти“ Порабеје, Мађарска (Мукич 2005); „*raccogliere*“ (Шпехоња 2012б)

2.2. **birati* (□ *бѣраџи* (се); ○ –)

■ „настојати доћи до квалитетнијег, најбољег“ сев. Метохија (Букумирић 2012)

● „*raccogliere*“ (Шпехоња 2012а); „*cogliere*“ Резија, Италија (Кинезе 2003)

**dobirati* (□ *добѣраџи*; ○ –)

■ „завршавати брање (о воћу и поврћу)“ Црна Трава (Стојановић 2010)

6 Неки словеначки дијалекти чувају префикс **vy-* (Рамовш 1997: 12) који се у штокавском веома ретко среће (уп. *viçleg* „отвор на забату, отворен забат; природан отвор на пећинском своду“ ваљевска Колубара, Качер; ОС 1998: 17, *s.v. viçleg*).

- „raccoliere“ (Шпехоња 20126)
- ***τζοβιρατι** (□ *изабѝраѝти / изабѝраѝти, избѝраѝти / избѝраѝти; ○ *izbirati*)*
- „издвајати нешто из већег броја, одабирати“ Итебеј (РСГВ 2000-2010)
- „издвајати нешто из већег броја, одабирати“ Корушка (ТСВК 1982–)
- ***набирати** (□ *набѝраѝти (се), набѝраѝти (се); ○ *nabirati (se)*)*
- „окупљати (се)“: (Радић: 1990); „скупљати веома влажну земљу и држати је слепљену (о појединим пољопривредним алаткама)“ (Букумирић 1983); „скупљати се (о платну)“ Каменица код Ниша (Јовановић 2007); „правити наборе“ Црна Трава (Стојановић 2010); „отицати, гнојити се“ Црна Река (Марковић 1993)
- „скупљати (се)“ (Чујец Стрес 2010); „старати се“ (Чујец Стрес 2010); „правити наборе“ (Чујец Стрес 2010); „стицати“: (Чујец Стрес 2010); „почети плести“ Затолмин (Чујец Стрес 2010); „гнојити се“ Церквењак (Рајх 2010)
- ***оббирати** (□ *обѝраѝти / обѝраѝти; ○ *obirati (se)*)*
- „бирајући изабрати остатке онога што ваља“ Мачва (Лазић 2008); „скупљати, скидати шта (са површине чега)“ Пирот (Живковић 1987); „одузмати млеко стоци“ Црна Трава (Стојановић 2010); „побеђивати у дечијој игри кликерима, орасима и сл. и побеђенима узимати кликере, орахе и сл.“ (Динић 2008)
- „глодати“ Церкно (Распет 2006); „оклевати“ Белтинци (Новак ²1996); „оговарати“ *obirati lidi* Церквењак (Палуц 2010)
- ***орзбирати** (□ *разабѝраѝти / разабѝраѝти (се), разбѝраѝти / разбѝраѝти (се); ○ *razbirati*)*
- „разуме(ва)ти, схватати“ (Елезовић 1932–1935); „сазнавати, имати вести“ Тимок (Динић 2008); „разликовати“ (Станић 1990–1991); „пребирати замршене нити на разбоју“ Црна Трава (Стојановић 2010)
- „scegliere, sarire“ (Кинезе 2003)
- ***отѝбирати** (□ *огабѝраѝти / огабѝраѝти (се), огабѝраѝти / огабѝраѝти (се); ○ *odbirati*)*
- „одвајати“ (РСГВ 2000–2010), „пробирати, одабирати, изабрати Лесковац (Митровић 1984), „разумети, схватати“ Тимок (Динић 2008); „прихватати савет“ Тимок (Динић 2008)
- „издвајати делове из већег броја“ (Чујец Стрес 2010); „togliere attorno“ (Шпехоња 20126)
- ***пербирати** (□ *прѝбѝраѝти / прѝбѝраѝти; ○ *prebirati*)*
- „одвајати, одабирати оно што је боље за употребу“ Поткозарје (Далмација 2004); „размишљати“ Ускоци (Станић 1990–1991); „скупљати мрежу“ Србобран (РСГВ 2000–2010); „претресати, претраживати“ Црна Трава (Стојановић 2010); „правити наборе“ Тимок (Динић 2008)
- „одвајати, одабирати оно што је боље за употребу“ (Новак ²1996), „leggere“ (Шпехоња 20126); „raccoliere“ (Шпехоња 20126)
- ***побирати** (□ *побѝраѝти (се); ○ *pobirati (se)*)*
- „скупљати остатке нечега (обично хране)“ Јабланица (Жугић 2005)
- „брати“ Чрни Врх (Томинец 1964); „устајати“ Чрни Врх (Томинец 1964); „пабирчити“ Копар (Кукања 1988)
- ***подѝбирати** (□ *пѝогабѝраѝти / пѝогабѝраѝти, пѝогабѝраѝти / пѝогабѝраѝти; ○ *podbirati*)*

▪ „брати воћку одоздо, са земље“ Тимок (Динић 2008); „скупљати опале плодове (шљиве, јабуке и сл.)“ Црна Река (Марковић 1993); „подизати виме (о домаћој животињи)“ Тимок (Динић 2008); „прикупљати (се), окупљати (се)“ Црна Трава (Стојановић 2010); „правити наборе, урезивати (о тканини)“ Црна Трава (Стојановић 2010); „пењати се уз брдо, планину“ Врање (Златановић 1998)

● –

***pribirati** (□ *pribírati* / *pribírati* (se); ○ *pribirati*)

▪ „сакупљати, прикупљати“ Тимок (Динић 2008); „приводити крају скупљање нечега“ Црна Трава (Стојановић 2010); „окупљати“ Тимок (Динић 2008); „распремати сто“ Драгачево (Ђукановић 1995); „уважавати некога“ Васојевићи (Стијовић 1990); „повлачити, задржавати млеко (о крави)“ Криви Вир (Ракић-Милојковић 1993); „рачунати, процењивати, замишљати, убрајати“ Ускоци (Станић 1990–1991); „прихватати кога у кућу или на конак“ Тимок (Динић 2008); „задржавати се, свртати се“ Црна Трава (Стојановић 2010); „долазити памети“ Црна Трава (Стојановић 2010); „долазити себи; прикупљати снагу“ Васојевићи (Боричић Тиврански 2002), „одвајати, одабирати оно што је боље за употребу“ Ново Милошево (РСГВ 2000–2010)

● „selezionare“ Резија, Италија (Кинезе 2003)

***probirati** (□ *probírati* / *probírati* ; ○ –)

▪ „избирати; вршити класификацију“ сев. Метохија (Букумирић 2012)

● –

***sobirati** (□ *sobírati* / *sobírati* (se), *zbirati* (se); ○ *zbirati* (se))

▪ „прикупљати, скупљати“ Каменица код Ниша (Јовановић 2004); „окупљати (се)“ Јабланица (Жугић 2005); „збрајати, сабирати“ Црна Трава (Стојановић 2010); „долазити памети“ Црна Трава (Стојановић 2010)

▪ „прикупљати, скупљати“ Тимок (Динић 2008); „окупљати се“ Црна Трава (Стојановић 2010); „збрајати, сабирати“ Црна Трава (Стојановић 2010); „скупљати се, смањивати површину“ Тимок (Динић 2008); „садржавати, држати (у себи)“ Тимок (Динић 2008); „набирати, мрштити“ Тимок (Динић 2008); „гомилати се (о облацима)“ Сврљиг (Пејчић-Митић 2007)

● „окупљати (се)“ Чрни Врх (Томинец 1964); „пребирати“ Церкно (Распет 2006); „гнојити се (о рани)“ Чрни Врх (Томинец 1964)

***ubirati** (□ *ubírati*; ○ *ubirati* (se))

▪ „наплаћивати, узимати или присвајати новац за одређену услугу“ Башаид (РСГВ 2000–2010); „разумевати, слушати“ сев. Метохија (Букумирић 2012); „прислушкивати“ Косово (Елезовић 1932–1935)

● „брзо ићи“ Чрни Врх (Томинец 1964); „raccogliere“ (Шпехоња 20126)

***vobirati** (□ –; ○ –)

▪ –

● –

***vybirati** (□ ; ○ –)

▪ –

● „indagare; scegliere“ (Шпехоња 2012a); „пребирати (пасуљ и сл.)“ Градно и Вишњевик (Erzetić²2007)

***zabirati** (□ –; ○ –)

▪ –

● „prendere“ (Шпехоња 20126), „raccogliere“ (Шпехоња 20126)

3. За разлику од стандардног словеначког, у дијалектима постоји итератив основног глагола слн. *brati* у Фурланији, односно Резији. У српској грађи нема префигираних облика помоћу нетипичног префикса **vu-*, а и у словеначкој се ретко среће (само у приморским дијалектима).

Може се издвојити неколико основних семантичких поља: „откидање плодова, биљака“, „читање“, „сакупљање“, „окупљање“, „селектирање“, „(од) узимање“, „разумевање, схватање“, „браздање, фалтање“ итд. Српске дијалекатске континуанте основног псл. глагола **bbrati* груписане су пре свега у семантичко поље „откидање плодова“, док су словеначке груписане у семантичко поље „читање“.

Семантичком пољу „откидање плодова, биљака“ у словеначком језику припадају пре свега префигирани облици, али и симплекс *birät* који се јавља у резјијском дијалекту.

Семантичко поље „сакупљање“ развило је значење „испунити се (гнојем)“ које се чешће јавља у српским дијалектима (нарочито источне Србије). Овде би се могло сврстати и значење „садржавати у себи (о судовима)“. Метафоричка значења „сабирати, прикупљати мисли, осећања, снагу, бес итд.“ нису забележена у словеначкој дијалекатској грађи, премда се јављају у стандардном словеначком језику (нпр. *zbráti se* „доћи у стање када се може уређено и правилно мислити“, ССКЈ 1970–1991).

Семантичко поље „окупљање“ јавља се и у српским и у словеначким дијалектима.

Семантичко поље „селектирање“ има основно значење „бирати, одвајати оно што је (нај)боље“. Овде би се могло сврстати новоразвијено значење „уважавати, поштовати некога“ које се јавља нпр. у говору Васојевића.

Семантичко поље „(од)узимање“ развило је поред основног значења значење „одузети млеко у (стоци)“, карактеристично само за српске дијалекте. У словеначкој грађи забележено је значење „украсти“ у Порабју.

Семантичко поље „разумевање, схватање“ јавља се и у српским и у словеначким дијалектима.

Семантичко поље „браздање, фалтање“ јавља се и у српским и у словеначким дијалектима, што није одлика стандардног словеначког (нпр. *nagúbati* „начинити наборе“ ССКЈ 1970–1991).

У грађи двају језика забележена су и нека друга значења: „бринути се“, „потерати“, „оглодати“, „устати“, „оговарати“ итд.

На крају, може се закључити да се осим семантичког поља „читање“, које је карактеристично само за словеначки језик, остала основна семантичка поља, у мањој или већој мери, јављају и у српским и у словеначким дијалектима. Треба напоменути и чињеницу да су словеначки, а углавном и српски, дијалекатски речници конципирани као диференцијални у односу на стандардни језик, те заправо не пружају потпуну лексичку слику одређеног дијалекта. Даље истраживање изабране лексике требало би употпунити грађом из стандардног језика.

Литература и извори

- Ајџановић 2002: М. Ајџановић, Прилог проучавању лексике северозападне Лике, Нови Сад: *Прилози проучавању језика*, 33, 199–257.
- Антич 2009: О. Antič, *Honga, hon, hrmoka, Slovar prleške govornice*, Križevci pri Ljutomeru: samozal.
- Бајзек Лукач 2009: М. Bajzek Lukač, *Slovar Gornjega Senika, A – L, Maribor etc.: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti*.
- Безлај 1977: F. Bezljaj, *Etimološki slovar slovenskega jezika*, 1, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Inštitut za slovenski jezik.
- Боричић Тиврански 2002: В. Боричић Тиврански, *Рјечник васојевићког џовора*, Београд: Просвета.
- Букумирић 1983: М. Букумирић, Из ратарске лексике Гораждевца (код Пећи), Нови Сад: *Прилози проучавању језика*, 19, 71–105.
- Букумирић 1992: М. Букумирић, Пастирска лексика села Гораждевца: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 35/1, Нови Сад, 161–193.
- Букумирић 2012: М. Букумирић, *Речник џовора северне Метихије*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Бајс 1998: P. Weiss, *Slovar govorov Zadrebke doline med Gornjim gradom in Nazarjami*, Ljubljana: ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša.
- Далмација 2004: С. Далмација, *Речник Пошкозарја*, Бања Лука: Глас српски, Графика.
- Дел Медико 2006: D. Del Medico, *Naše besiede, Vokabolareh po našin - italiano, Vocabolario italiano - po našin*, Comune di Lusevera = Bardo: Comunità montana Torre, Natisona e Collio.
- Динић 2008: Ј. Динић: *Тимочки дијалекатски речник*: Београд: Институт за српски језик.
- Букановић 1995: П. Букановић: *Говор Драгачева, СДЗБ*, 41, Београд: 177–220.
- Елзовић 1932–1935 : Г. Елзовић, *Речник косовско-метихиског дијалекта*, 1–2, *СДЗБ* 4, *СДЗБ* 6.
- Ерзетић² 2007: E. Erzetič, *Slovar narečnih, etimoloških in toponomastičnih izrazov vasi Gradno in Višnjevik v Brdih, Škofja Loka*: [s. n.].
- Живковић 1987: Н. Живковић, *Речник пиротског џовора*, Пирот: Музеј Понишавља.
- Жугић 2005: Р. Жугић, *Речник џовора Јабланичког краја, СДЗБ*, 52.
- Златановић 1998: М. Златановић, *Речник џовора јужне Србије*, Врање: Учитељски факултет.
- Јовановић 2004: В. Јовановић, *Речник села Каменице код Ниша, СДЗБ*, 51, Београд: 313–688.
- Јовановић 2007: В. Јовановић, *Додатак речнику села Каменице код Ниша, СДЗБ*, 54, Београд: 403–520.
- Карничар 1986: L. Karničar, *Der Obir-Dialekt in Kärnten, Die Mundart von Ebriach/Obrisko im Vergleich mit den Nachbarmundarten von Zell/Sele und Trögern/Korte (Phonologie, Morphologie, Mikrotoponymie, Vulgonamen, Lexik, Texte)*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Кинезе 2003: S. Chinese, *Rošajanskë – laškë bysidnjäk*, Rezija: samozal.
- Кукања 1988: V. Kukanja, *Slovenski dialektološki leksikalni atlas Koprške pokrajine*, 1, Tesi di laurea in traduzione, Trieste: Università degli Studi di Trieste, Scuola Superiore di Lingue Moderne per Interpreti e Traduttori.
- Лазић 2008: А. Лазић, *Грађа за речник џовора Мачве*, Шабац: Културни центар.
- Логар 1996: T. Logar, *Slovenska narečja*, v: K. Kenda-Jež (ur.), *Dialektološke in jezikovnozgodovinske razprave*, Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, 3–10.

- Марковић 1986: М. Марковић, Речник народног говора у Црној Реци, *СДЗб*, 32, Београд: 244-500.
- Марковић 1993: М. Марковић, Речник народног говора у Црној Реци, Књига II, *СДЗб*, 39, Београд: 149-398.
- Митровић 1984: Б. Митровић, *Речник лесковачког говора*, Лесковац: Народни музеј у Лесковцу.
- Мукич 2005: Ф. Мukič, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.
- Новак ²1996: Ф. Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, Drugo, popravljeno in dopolnjeno izdajo priredil in uredil Vilko Novak, Murska Sobota: Pomurska založba.
- ОС 1998: *Озледна свеска*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Палуц 2010: С. Paluc, *Cerkvenjaški besednjak „Antujoški besednjak“*, Maribor: Umetniški kabinet Primož Premzl.
- Пејчић Митић 2007: М. Пејчић Митић, *Метеоролошка лексика у говору Сврљига*, Културна историја Сврљига, 5, Сврљиг: Етно-културолошка радионица.
- Радић 1990: П. Радић, Цртице о говору села Мрче у куршумлијском крају, *СДЗб*, 36, Београд: 1-74.
- Радић 2010: П. Радић, *Койаонички говор – Етнографски и културолошки преглед*, Београд: САНУ, Етнографски институт.
- Распет 2006: М. Razpet, *Kako se reče po cerkljansko*, Cerklno – Ljubljana: Občina Cerklno – Jutro.
- Ракић Милојковић 1993: С. Ракић Милојковић, Пастирска терминологија Кривовирског Тимока, *СДЗб*, 39, Београд: 1-148.
- Рамовш 1997: Ф. Ramovš, *Slovenački jezik*, v: J. Toporišič (ur.), *Zbrano delo*, Друга књига, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 9-25.
- Рајх 2010: В. Rajh, *Gúcati po antujoško*, *Gradivo za narečni slovar severozahodnoprleškega govora*, Maribor etc.: Filozofska fakulteta, Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti.
- Реметић: С. Реметић, *Из лексике источнобосанских Ера*, збирка речи у рукопису.
- РМС 1967–1976: *Речник српскохрватскога књижевнога језика*, 1–6. Нови Сад, Матица српска.
- РСГВ 2000–2010: *Речник српских говора војводине*, св. 1–10, Нови Сад: Матица српска.
- СДЗб 1905– : *Српски дијалектолошки зборник*, Београд: Српска академија наука и уметности – Институт за српски језик.
- Сној 1997: М. Snoj, *Slovenski etimološki slovar*, Ljubljana: Mladinska knjiga.
- ССКЈ 1970–1991: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 1–5. Ljubljana, Državna založba Slovenije
- Станић 1990–1991: М. Станић, *Ускочки речник*, 1–2, Београд: Научна књига.
- Станојевић 1927: М. Станојевић, Прилози речнику тимочког говора, *СДЗб*, 3, Београд: 177-194.
- Стенвејк 1992: Н. Steenwijk, *The Slovene Dialect of Resia, San Giorgio*, Amsterdam – Atlanta: Rodopi.
- СТИЈОВИЋ 1990: П. Стијовић, Из лексике Васојевића, *СДЗб*, 36, Београд: 121-380.
- Стојановић 2010: П. Стојановић, *Црнојравски речник*, *СДЗб*, 57.
- Томинец 1964: I. Tominec, *Črnovrški dialekt, Kratka monografija in slovar*, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Institut za slovenski jezik.
- ТСВК 1982– : *Thesaurus der slowenischen Volkssprache in Kärnten*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.

Ђупићи 1997: Д. Ђупић, Ж. Ђупић, *Речник говора Загараца*, СДЗб, 44.

Ћујец Стрес 2010: Н. Ћујец Стрес, *Slovar, zatolminskega govora, 1 od A – O*, Zatoľmin: Stres inženiring.

Шпехоња 2012а: Н. Шпехонја, *Besednjak Nediško-Taljansko*, Cormons: Poligrafiche San Marco.

Шпехоња 2012б: Н. Шпехонја, *Vocabolario Italiano-Nediško*, Cormons: Poligrafiche San Marco.

VERBS FROM ROOTS *BЪR- (*BER-) AND *BIR- IN SERBIAN AND SLOVENE DIALECTS

Summary

This paper analyzes verbs from Proto-Slavic roots *bъr- (*ber-) and *bir- in Serbian and Slovene Dialects. The lexemes are taken from relevant vernacular dictionaries and word lists of Serbian and Slovene languages. The aim of the research is to analyze the semantic range of the chosen lexicon. The results show that, apart the meaning „to read“, characteristic for Slovene language, basic meanings appear in both Serbian and Slovene dialects.

Keywords: Serbian dialects, Slovene dialects, semantics, verbs, roots *bъr- (*ber-) and *bir-.

Željko Stepanović